

Vzpomínka na mistra Josefa Váchala.

V roce 1969 jsem se v Zemědělských novinách dočetl, že k 1. květnu toho roku byl titulem „Zasloužilý umělec“ vyznamenán rovněž Josef Váchal. Uvědomil jsem si, že to nemůže být nikdo jiný než pan Váchal, který žil od roku 1940 ve Studeňanech se svoji žačkou a životní družkou, malířkou a grafičkou Annou Mackovou, o kterém existovala informace, že je to grafik na penzi. Mistr Váchal čas od času procházel nebo projížděl na kole Dvorcemi při svých cestách do Jičína a zpět do Studeňan. Ve Dvorcích, které v té době byly osadou, jež patřila pod obec Studeňany, jsem se v roce 1940 narodil. Pan Váchal chodil vždy s batohem na zádech a většinou se psem jezevčíkem. Často jsme ho vídávali v prodejně Papírnictví, tenkrát to byla Narpa na Husově třídě v Jičíně, většinou si kupoval olejové barvy. Při těchto nákupech vyžadoval maximální pozornost prodavače. Když jsme si tam i my žáci, tenkrát II. Střední školy chlapecké v Jičíně, bylo to v letech 1951 až 1954, chtěli něco koupit, a byl tam mistr Váchal, nechali jsme návštěvu tohoto obchodu na jinou dobu. Pro něho byly jeho nákupy obřad, při kterém byl nerad vyrušován. Mistr Váchal vždycky odpověděl na pozdrav, choval se velice zdvořile a nenápadně. Mnohokrát, když procházel, nebo projížděl Dvorcemi, hovořil s mým dědou, který kouřil čibuk nebo viržinko a kterému přátelsky vyčítal jeho křesťanskou víru, a děda na oplátku panu Váchalovi, který kouřil cigáro nebo dýmku, přátelsky vyčítal jeho svět d'áblíků, strašidel a skřetů. Oba si velice dobře rozuměli, mimo jiné proto, že prožili první světovou válku, můj děda kdesi v Itálii, mistr Váchal v Soči a také v Itálii. Byli to vrstevníci, věkový rozdíl byl mezi nimi minimální: můj děda se narodil v roce 1882, pan Váchal o dva roky později. Při jejich rozhovorech se s téměř opakující pravidelností vraceli ke třem okruhům jejich debat, kterými byla první světová válka, pak politika, a nakonec jejich víra, dalo by se říci jejich světový názor. Teprve s odstupem řady let, když jsem si koupil čtenářské vydání knihy „Děblova zahrádka aneb přírodopis strašidel“ a „Krvavý román“, které vydalo nakladatelství Paseka, jsem si uvědomil, že jsem několik let žil necelé dva kilometry od významného umělce, výtvarníka, grafika, malíře, dřevorytce, řezbáře, typografa, filosofa, spisovatele, básníka, mystika, ale také fotografa, jehož věhlas přesahuje rámec republiky. K tomuto hlubšímu poznání mistra Váchala, také přispěla i kniha Marie Bajerové „O Josefu Váchalovi“. Je zcela mimořádně významnou a podle mého názoru nedocenenou zásluhou nakladatelství Paseka, že dílo mistra Váchala vydává. Především díky tomuto nakladatelství mám mnoho mistrových grafik a obrazů jednotlivě, ale zejména obsažených v řadě knih, které Josef Váchal v originálech nejen sám napsal, vyzdobil, ale dokonce i vytiskl. Vlastním i jeden mistrův originál.

Je známo, že knihy významného umělce Josefa Váchala byly v době vzniku vydány, až na výjimky, samotným autorem v počtu jen několika exemplářů. Váchalovy knihy mají proto z hlediska výtvarného umění hodnotu originálu, z hlediska umění jsou pak unikátní bibliofilii. Z rozmanitých důvodů, zejména

technických a ekonomických, ale především ideologických, práce mistra Váchala nedosáhly širší publicity. A protože k tomu dochází až v současnosti, je nutné připomenout fakt, že vydání každé Váchalovy původní knihy je, a do budoucna nadále bude, vlastně prvním vydáním čtenářským. Součástí mé Váchalovy knihovny je i kniha, kterou sestavil Jiří Olič, s názvem „Deníky, výbor z let 1922 až 1964“, které jsou Váchalovými názory na umění, politiku, náboženství, morálku, společnost a rovněž i na jednotlivé osoby jeho přátel, známých a dalších osobností. Na straně 313 této knihy je v březnu roku 1957 uvedeno, že potkali se svoji družkou mladého Draslara. Je možné, že potkali mně, nebo nejspíše mého otce; nevím to samozřejmě přesně a také to není vůbec důležité. Důležité a zároveň poněkud smutné je to, že jsme vlastně nevěděli, jaký významný umělec nedaleko od nás žil a také tvořil. Můj otec mně čas od času posílal s jakýmsi „lejstry“ k panu starostovi do sousedních Studeňan, pokud se nemýlím, byl to pan Procházka; jeho křestní jméno už si ale nepamatuji. Chodil jsem pěšky nebo jel na kole cestou, která vedla ze Dvorců bezprostředně kolem statku rodičů grafičky a malířky paní Anny Mackové, kde s ní pan Váchal žil. V létě pobývali před domem a i když třeba rozmlouvali s přáteli a známými, mistr buď maloval, nebo vyřezával. Chci tím uvést, že byl nesmírně pracovitý. Kromě pana Procházky si ještě vzpomínám na pana Korose, který se o mistra Váchala také staral. Oba byli otcovi přátelé a měli společného koníčka: myslivost.

Je až s podivem, co všechno dokázal Josef Váchal za svůj, i když dlouhý život, vytvořit. Přitom u řady jeho děl se neví, kam se poděly. Jen namátkou například díla, která byla ve vlastnictví ředitele Živnobanky Jaroslava Preisse, který patřil mezi významné Váchalovy mecenáše. Mistr Josef Váchal zemřel 10. května 1969, pohřeb se konal 15. května v nedaleké Radimi. Jeho pohřbu se rovněž zúčastnil profesor František Dvořák, historik umění, a také významný umělec, malíř Jan Zrzavý. Jednou z posledních výstav mistra Josefa Váchala za jeho života byla výstava v Praze v roce 1966. Ohlasy, které tato výstava ve Staroměstské radnici vyvolala, jak uvádějí dobové materiály, byly různého druhu. Převládalo však nadšení návštěvníků, potěšen byl i sám umělec ačkoliv dával dosti ostentativně najevo svůj nezájem o uznání, když tenkrát napsal: „Mně je to celkem ganz wuřt, celá ta sláva před hrobem. Je to od mé vlastní mandlové mléko, jehož se kdys dávalo před smrtí umírajícím, malaga, podané, aby lehčeji ze světa odešli“ a dále dodává „úplně jsem dnes lhostejným k tomu, co s „objeveným“ Váchalem dělají“. V době od 9. prosince 1994 do 19. února 1995 byla ke stodesátému výročí narození Josefa Váchala uskutečněna velkolepá výstava jeho celoživotního díla v pražské Galerii Rudolfinum, kde bylo vystaveno celkem 780 jeho prací a kterou zahájil vynikající umělec, dlouholetý člen činohry Národního divadla, Josef Kemr, který také mistra Váchala ve Studeňanech kdysi navštívil. Viděl jsem výstavu dvakrát a velice rozsáhlý katalog z této výstavy patří mezi knihy, ke kterým se často vracím.

Existují dvě památky na mistra Josefa Váchala, kromě jeho díla. První byla zřízena v červnu loňského roku ve Studeňanech, kde byla uspořádána výstava věnovaná tvorbě Josefa Váchala a Anny Mackové. Při této příležitosti byla odhalena u domu, kde Váchal téměř třicet let žil, i pamětní deska věnovaná oběma umělcům. Druhou památkou je jeho nenápadný hrob v nedaleké Radimi s křížem od mistrova dlouholetého plzeňského přítele Josefa Hodka s Váchalovým podpisem, který je vyryt do dřevěné tabulky. Tady v Radimi, tedy skončila mnohostranná osobnost projevující se svéráznou osobní filosofií ve velice rozsáhlém díle, které lze podle odborníků těžko zařadit k jednotlivým uměleckým směrům. V jeho dílech je podle nich především možno vysledovat souvislosti a vlivy symbolizmu, secese, expresionizmu, kubizmu, futurizmu, ale také folklóru. V jeho duchovním světě se promítá fantazijní vidění, poučenost ve vědách spritistických, okultních a mystických, spolu s láskou k přírodě a zvířatům, zejména psům, a také velice kritický postoj k lidské společnosti. V Radimi tak odpočívá autor expresivně stylizovaných a groteskních obrazů a dřevorytů, které jsou založeny na hledání pólů dobra a zla. Nakladatelství Paseka se s vydáváním dalších děl Josefa Váchala poněkud odmlčelo, já doufám a pevně věřím, že je to jen na přechodnou dobu. Byla by to škoda; i když chápu, že dnešní mladší generaci tento umělec pravděpodobně mnoho neříká. Zároveň chápu ekonomické, technické, ale jistě i další problémy, které jsou s vydáváním jeho děl spojeny. Moje veliké přání je, aby byla vydána kniha knih Josefa Váchala a vůbec naší literatury a umění, kterou je podle mého jistě neojedinělého názoru „Šumava umírající a romantická“. Ještě zmiňuji to, že je další velice významnou zásluhou nakladatelství Paseka, že bylo otevřeno Museum Josefa Váchala v Litomyšli, jehož historie začíná ve dvacátých letech minulého století, kdy se důchodenský úředník, amatérský tiskař a milovník umění Josef Portman rozhoduje nechat si vymalovat svůj dům na Záhradi nástěnnými malbami svého přítele Josefa Váchala. Nakladatelství Paseka zachránilo obdivuhodné malby nevšedního umělce a otevřelo jeho muzeum dne 26. června 1993. Muzeum bylo na paměť obou přátel nazváno „Portmoneum“ - tak, jak tento dům pojmenoval mistr Josef Váchal ve svém „Krvavém románu“ z roku 1924. Významnou skutečností a naprosto mimořádnou zásluhou pracovníků Českého rozhlasu Hradec Králové, konkrétně Pavla Krejčího a Milana Bajáka, je objevení zvukového dokumentu: rozhovoru s mistrem Josefem Váchalem z doby, kdy žil ve Studeňanech. CD-ROM, který navíc obsahuje úplný textový přepis kultovní „Váchalovy Šumavy umírající a romantické“, byl vydán agenturou Nahoru-Dolů Jičín.

Závěrem mých vzpomínek znovu uvádím, že by bylo zcela určitě více než žádoucí vydat Váchalovu knihu knih, jeho „Šumavu umírající a romantickou“. V tiráži původního vydání „Šumavy“ je uvedeno: „Text k této knize napsal, z 8014 ručně řezaných a odlitých typů písma vysázel, 74 barevnými dřevoryty (celkem v 544 barvách tištěnými) doprovodil, vytiskl a vydal dřevorytec Josef Váchal v době od 19. července 1928 do 3. května 1931.“ Přečetl jsem si

Váchalovu Šumavu několikrát (v minulém roce byl její text vydán Jihočeskou vědeckou knihovnou v Českých Budějovicích), doporučuji to i dalším čtenářům. Že to stojí za to, dokládá například tento úryvek: „Jedinečná krása ŠUMAVY pozůstává v hlubokých a namnoze nepřetržitých hvozdech, v početnosti vod, jevících se slatěmi a vodami tekoucími v podobě nesčetných pramének, bublajících potůčků, vířících bystřin a šumných říček, jímž ani peřeje a přes balvany se ženoucí a hučící vodopády nescházejí. Všemmu tomu však, nad ostatní kraje podobnými krásami obdařené, dodává zde mlžný a téměř nepostřehnutelný příkrov mlh a par i za dnů slunných teprve onoho zvláštního šumavského rázu, malebně pohádkovitého.“ Není co dodat. Mistr Josef Váchal byl skutečně mistr. Mistr nad mistry.

Ing. Josef Draslar

Praha, leden 2008